

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун болгаш Кызыл хооркомунун,
Тыва АССР-нин Дээди Советинин органы

1963 ч.
МАЙ
24
ПАТНИЦА
№ 122 (5526).
Өртөө 2 көп,

Чаа Африка дээш демиселчилерге Н. С. Хрущевтуң байыр чедирген бижии

Хамаарышпас африкан чурттарын курунелер болгаш чакаттар баштынарның Аддис-Абебада ажыттынган Бүгү-африка конференцияның киркиччилеринге чуректин ханызыдан байыр чедирешинин СССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. С. Хрущев чурткан.

Ол хире төлээлтирилгели конференцияны чыылырган чорук болза колонизмдин чүдөк-бузар системаның артышкынын чер нырындан арыдыр шаап, хосталгаже, тайбынча болгаш депшилгеже орунту улустарга ажыдып турар национал-хосталгалыг революцияларын тийелгелиг башынын бузурелиг түңгөлдир деп бижикте демдеген турар.
Конференциянын кичээгинин төвүндө туруп турар африкан чагыс эптик идеяын Совет Эвилели бил-

лишкин-биле көрүп турар деп, Н. С. Хрущев оон ыңай бижээ. Африкан улустарның хосталгалыг демиселиниң чорудулгазында туртунгем ол идеяны боттардыарым тайбын болгаш улустар аразында байырал дээш туржуп турар бүгү-ле кижилер дөткөп турарлар.

Колонизмдин бүгү-ле хевирлери-биле туулунга чедир узутнап чок кылдыр дээш, курунелер тускай догуннаан чоруну быжыгылар болгаш улустар аразының кады ажылдажылгазын хөгжүдөр дээш демиселге африкан чурттар мурункузу ышкаш, совет улустун база оон чазаның чүгө сагыш-сеткил наттыштырылганын гавес, харын-даа найыралдыг дөткөмчөсүн таваржыр деп, Совет чакаттын баштыны медеглээн.

(СЭТА).

Н. С. Хрущевтуң бижини адыш часкаашкыны-биле уткаан

АДДИС-АБЕБА. (СЭТА-ның тускай корр.). Африканың хамаарышпас чурттарының күртүе болгаш чакат-

тар баштынарнын бирги ажык туралыга конференцияның чигиле секретары Тесфае Габбе-Эгзи СССР-

нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. С. Хрущевтуң байыр чедирген бижини номчаан.

Совет чакаттын баштынын байыр чедирген бижини дөткөп алып часкаашкыны-биле уткаан.

Кенендия, Титонун, Неруун болгаш Любкевин байыр чедирген бижиктерин база-ла номчаан.

Эш Н. А. Эсмухамбетовка Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-нің Дээди Советинин
Президиумунун
ЧАРЛЫ

Эрес-маадырлыг күш-ажылы база чинге харын дүктүг хойларын өстүрер болгаш дүк кыргылдынын талазы-биле бедик көргүзүлгө хай чылдарын дүргүзүлдү чедип ап келгени дээш, Чечен-Ингуш АССР-ниң үчкүзүлгө хой ажылынын «Шелковский» совхозунун улуг хойжузу эш Наурыз Акватовтуң Эсмухамбетовка Ленин орденин база «Надыр болгаш Масна» деп алдын металлды бербешпаан, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тыпсыр.

ССРЭ-нің Дээди Советинин Президиумунун Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.
ССРЭ-нің Дээди Советинин Президиумунун Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1963 чылдың май 22.

Эштер Ю. А. Коногинни болгаш А. Эсмухамбетованы Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-нің Дээди Советинин
Президиумунун
ЧАРЛЫ

Эрес-маадырлыг күш-ажылы база чинге харын дүктүг хойларын өстүрер болгаш дүк кыргылдынын талазы-биле бедик көргүзүлгө хай чылдарын дүргүзүлдү чедип ап келгени дээш шаңнаары болза:
Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле
1. Юрий Александрович Коногинни — Чечен-Ингуш АССР-ниң «Шелковский» совхозун хойжузу.
2. Абдыга Эсмухамбетованы — Чечен-Ингуш АССР-нин «Шелковский» совхозун хойжузу.

ССРЭ-нің Дээди Советинин Президиумунун Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.
ССРЭ-нің Дээди Советинин Президиумунун Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1963 чылдың май 22.

КЫРГЫЛДА ЭГЛЕЗЭН

СУТ-АКСЫ. (Телефон-биле). «Сут-Хал» совхозун ишкин салбырынды малы хүр чыл ашкан. Семис күштүг малдын продуктудуу-даа бедик, чаш тыл-даа боткур болур. Күрүңгө эст болгаш сут белеткөөринин бирги кварталда планан салбыр ажыр өтүсетпеш, ам ийги кварталдын база чедирешинин органызатат турар.
Усть-лабинчилерин үнелиг эгелешкинин деткивишаан, салбырын малчылары бир хойга овааштыр 2100 грамм дүктү кыргып алырын хүдөөнүн. Чамдык малчынар оон-да бедик хүдөөлгөни ап турарлар. Чижээ, Түлүт Салчак-оол 300 баш кодан хонун бирөөнүнден-не 2500 грамм дүктү кыргып алырынга бүзүредиг ажылдап турар.
Кыргылда эгелеш. Бо чугула ажылда белеткелди аки органызаттын баштайгы хүнерде байдал көргүскөн. Топ кыргылда пунтузунда 12 хачылыг агрегат соксаал чок ажылдап турар.
Салбыр 2300 өшкүзүн кыргып дооскан, көргүзүг багай эвес. Чижээ, агорларнын бирөөнүнден-не 800 грамм, тыва өшкүлөрүн баш бүрүздөндө 400 грамм дүктү кыргып алган.
Малчынар кодан хонун график өзүгөрү кыргып эгелеш. Дүгер-өөлдүн кадарганы бир харын 300 хураганын баштай кыргып, оларның баш бүрүзү 1500 грамм дүктү бергени малчыны өрткөв. Шойду-өөлдүн хураганнары оон база тудак чок көргүзүлгө болган.
Ишкинин малчынары 6500 ажыг хойнун дүгүн ажар, ону чогур айында, чидирит чокка кыргып алыры дээш ажыл-иш түтүтөөн.

Республикада мал ажылының продуктуларының садын алышкыны

(1963 чылдын май 20-ге чедир чартык чыл
планынга удур хуу-биле)

РАЙОННАР	СУТ	ЭБТ	ДУК
Чаян-Хемчик	54,4	40,1	1,5
Улуг-Хем	47,0	35,8	0,6
Барыын-Хемчик	36,2	26,5	0,8
Чаян-Хемчик эргелели	47,1	34,2	1,0
Танды	66,1	39,6	0,4
Наа-Хем	58,1	32,8	1,7
Бин-Хем	54,4	35,5	2,0
Тожу	32,9	2,1	—
Танды эргелели	59,4	35,6	1,1
Өвүр	39,9	22,1	—
Тес-Хем	32,5	34,6	0,8
Тес-Хем эргелели	35,0	31,2	0,5
Оон иштинде совхозтар:			
Дуржулга станциясы	84,2	39,3	—
«Найрал»	73,5	31,2	—
«Тингелге»	71,0	27,0	—
«Сут-Хал»	65,0	36,3	—
«Межегей»	61,2	40,3	—
«Элегес»	61,1	33,7	—
«Чыраа-Бажы»	55,3	34,9	—
«УТНА 25 чылы»	48,8	40,8	—
«Барлык»	45,8	28,1	—
«Улуг-Хая»	45,1	46,2	—
«Ван»	43,5	34,0	—
«Шенпээр»	36,2	39,0	—
«Тес-Хем»	26,0	30,7	—
«Тээли»	25,6	26,5	—
«Кок-Тей»	—	—	—
«Сукпан»	—	—	—
«Тыва»	—	—	—

Республиканың ажил-агылары мурунго сут садарының чартык чыл планын ижитиш-биле 52,2 хуу, эттигин—34,1 хуу, дүктүнүн—0,9 хуу күсүсеткен.

ТАРААЖЫ!

Олутта—олча чок, Чыдында—чыргал чок Часкы хову ажылдарының хүн демдеглели

Бистиң республикага дүүн чер болганга нааң агаар болган. Ол часкы хову ажылдарынга дыка дөгүмчелиг болган. Бүдүрүлгө эргелелдериниң колхозтарында болгаш совхозтарында тараа культураларын тарырының планы 85,7 хуу күсүсеткен. Тарылгага эң хой немелде өзүлдени берген, Наа-Хем болгаш Танды районнарын ажил-ишчилериниң хову ажылдарына эки темпелерлиг ажылдаанын демдеглесе чөгүүр. Танды районда «Элегес» совхозтун механизаторлары тараа культураларынын тарылгазын дооскан.

Бин-хемчилер майның 22-де боттарынның шыдаар шаанда куду доонго ажылдааныр. Бин-хемчилер мурунку хүнерде муң болгаш оон-даа хай гектар черни тарып турган болза, эрткен хүнде чүгле 320 гектары тараан. Ол ышкаш тес-хемчилер дүүн дендин багай ажылдааныр. Районнун колхозтары болгаш совхозтары тараа культуралары тарырының планын чүгле 79 хуу күсүседип, ол хүн алдан дөрт гектар тараа тараан. Ындыг куду темпиниң чылдаганы болза трактор болгаш чаштырылга агрегаттарының анаа турарында. Дүүн анзы-буру үрелишчилериниң чылдаганы-биле транкторларынның чартык немиз хову ажылдарына кирешкен, а эң Сарыглар дарагалан «Ак-Эрик» колхозка чүгле тес трактор ашылдап хүнээ.

Техника ажылгалына көрүм-чүрүмүн канан тургузар, часкы тарылганы канан доозар деп бодат турар силер эштер Кызыл-оол, Бегзи болгаш Сомак? Бистиң эрткен хүн демдегелдериниске кылган шүгүмчүлөлдөн түңгөлөр үндүрүшкөн ышкашыр чүк? «Сельхозтехниканың» район салбырының (эргелекчи эш Димитриев) туснай эргенилери болгаш эдикчи-мастерлер зенелары чүге багай ажылдап турарыл? Тарылганы узамдытырар чорун бүрүзү бүгү культураларның дүндүңгө улуг чидир болур.

Кукурузаны массалык-биле тарырының үези келген. Тандының «Тингелге» совхозунда кукурузанын бедик дүндүдү дээш демдеглиг орук айтыкчылары Павел Якушев болгаш Мааш-оол болуп турар. Ол механизаторлар ук культураны ам ийи чүс гектар чедир тарып алган. Павел Якушев болгаш Мааш-оол олар хүнде сес гектары тарып нормалыг тургаш, он беш болгаш оон-даа хай гектары хүн бүрү чаштырып турар.

Ол ажил-агында өскө-даа механизаторлар кукуруза тарылгазын база эки чоруулап турар. 1800 гектар шөлдүк барык чартыг олар тарып дооскан.

Оларның козаанында турар иэдээ ажил-агының дуржулга станциясының хоуларынга баар болза байдан он мырыңай өскө. Эштер Юртаев болгаш Доржов, силерниң хоуларында амга чедир чагыс-даа гектар кукуруза тарытылган болгай. Ол культураны чүгле ай-шаанда база шынарлыг тарыры мал ажилын кемер-биле хандыларының нурлавыры болур дээрзин силерге сагындырар апаар-дыр.

«Кызыл тараачын» колхозтун Зарбек участогунун механизаторлары Бин-Хем районун бүгү кукурузачыларының социалист чартырынга эки үлгер-чинжан көргүзүп, мурунчалар болуп турарлар. Тракторист Валерий Амьртаа болгаш Далат-оол олар ныска хуусаа иштинде 230

гектар кукурузаны тарааннар. Олар бөгүн сөөлгү дилиндерде ажылдап турар. Зарбекчилер кукурузаны эки ажылдап кылып суггарган база минералдыг чемишчилелер теккен участоттарда тарып турарын демдеглээри өөрүчүг.

Эштер, тараачылар! Хову ажылының продуктуларын бүдүрерин улам ыңай көвүдери дээш, малдын быжыг чөк-суурун тургузар дээш демиселиң шийтирилги үе-чадазы ам чоруп турарын утпаар. Ол ажил нааң-чаар чоруттуганын социалистиг үйлэлгелерни куусадириниң салым-чолу, малды баш санының улам ыңайгы өзүлдө болгаш оон продуктулар бейдери улуу-биле хамаарыры.

Доозар четкен

ЧАДАНА. (Телефон-биле). Техника бүдүрүктүдүг ажылдашышпаан, күш-ажылды шын органызаттын үнелинде «Чыраа-Бажы» совхоз орте чажар культуралары тарылга планын 439 гектарга ажыр күсүткен. Оон иштинде кызыл-тасты 4100 гектарның орунга 4533 гектарга тарал.

Совхозтун тараачылары чигир сөөккө 60 гектарга олуртуп, чочак-тарааның 200 гектарга тарылгалы агротехникти негеде аугаар хандырған. Ол ышкаш картофельдин шөлдүн үнүше таарымчалыг черлерде белеткеш, план өзүгөрү 80 гектары олурткан. Бо ажил ам-лаа үгүлдүлүп турар.

Амгы кол кичээгиниң кукуруза олуртулгазынче уландырган. Сөөлгү хүнерде чедир 650 гектары олурткан. Ам-лаа 1150 гектары олуртуп, ону чөөккү хүнерде доозар дээш механизаторлар чүткүлдүг ажылдап турар.

Тараачыларга концерт

Бин-Хемниң тараачылары часкы хову ажылын улам калбартып турар. Бо талазы-биле «Кызыл тараачын» колхозтун бригадаларында ажылдын темпин-даа дүргөн, шынар-даа эки болуп турарын демдеглээри чөгүүр. Колхоз орте чажар тараа культураларынын тарылгалынын районда мурун дооскан.

Хову тараачылары көргүзүп агитацияын кылырынга, тараачыларга беседа, номчулга органызаттарына Туранын он бир чыл шко-

лазынын башкылары илешкейлиг дуулажып турар. «Кызыл тараачын» колхозтун бирги хову бригадалыгы оларнын көргүскөн концертин тараачылар улуг ханжыкыл-биле соонууган.
Концерт чоруп турда адыш часкаашкыны улажып турган. Л. Березикова, А. Зубова, Е. Шипилина, А. Аралчор оларнын көргүскөн номерлерин ховунун ажил-ишчилерге катап-катап дилеп турган.

Механизатор Михаил Серенбиль

Чалгытай мурунда улуг эвес дөңгүр дагын бедик тоорту хап олурувуста, хады кыдымдан өскө шылул үгөн делгем диликтин дөткөп ортувур өлү, трактор тарылгаын өскөп кел чыдыр. Ынчан хүн дөткөп башында олурган, кызыл-хүндүр үе чөөкшүлөп турган. Трактор моторунуң таалаанчыг каргырамын адылааш, тракторунун бир дески чорунун көргөш, бис «60-даа мергежилди механизатор-дур эвеске, маада жууражы-херек» деп сүмөлөшпешпаан, манааш олуртуптувус.

1962 чылдың марттын 16-да СЭТА-ның чарлазы программаны өзүгөрүсө делегин ишчилерин уругу-чүлээринге көрдүген эртем аппаратуразын спутникте тургускан.

Спутникти дараазында параметрлеринг кылдыр орбитаже үндүргөн: долганарының эге үези—94,82 минута, чериниң кырындан эң-не ырай бээриниң хемчээли (апогейзинга)—788 километр, черге эң-не чөөк эртериниң хемчээли (перигейзинга)—260 километр. Орбитаның инваторы ийленчезиниң булуңу 49 градус 02 минута. Спутникте эртем аппаратуразындан аңгыда бар чүүлдер болза:

20.005 мегагерц частотага ажылдап чорур радиоламчыдыкчы;
Орбитаның элементтерин шын хемчээлдерге херем радиосистема болгаш приборларының база эртем аппаратуразынын ажилының дугайында маалымларни черге дамчыдырынга херек радиотелеметрик система.

Спутникте тургускан аппаратура чөгүмчөлүг ажылдап чорур.
Кээп турар информацияны таарыштырылга-саналга төвү ажылдап кылып турар.

Кидин-не шыдал үези, 20 хире харлыг, кончуг анык турган болууза-даа, дуржулга чок болганым-биле амгызынга болаарга, тракторун башкалары ыңчан менээ дыка берге турган. Бир-ле черинде үрелген болур, чамдыкта тып-даа алыр мен, чамдыкта тып чалааш, олура хүрээ-даа турдум. Ол үемни ам болаарыма, аржажок-ла турган чордум—шоолуг эвес үрелишкенин-ле билбес, өскө кезектерге карааш, оларны адырып, эштеп тура хүнээр.

Ынчаар ажылдап турган эрени норма күсүседен чүт шоолуг боор дээр силер, чөгөнгө-ле болур турган. Ындыг болганда, тывар ажимы кабыл чер алыр ийик, чир хлевимге бедик четпес чыгыс болур чүе—деп, Михаил Адамович өзү үезин ыңчаар сактып чугаалады.

— Ам кандыг силер?—деп айтырыпта ол боданмай-даа харыялаан.
— Ынчаардымга болаарга, мен ам өзүлүг механик дээс ажырбас. Бо үезде бистин чуртта үнүп турар бүгү тракторларын шүштүзүн ам башкарып, септеп шыдаар мен. Чүгле тракторларын эвес, харын бульдозерлерни, скреперлерни база шыкбай билдр мен, чүге дие, оларнын системаны, ажылдары барык-ла ылгабас болур ийиң.—деп, ол чоргаар чугаалап олурган.

Шынап-ла Михаил Адамовичтин ол харызын бадмтыкын турар фактылар хай дээрин, оон ажылдап турары №3 бригаданың бригадир эш П. С. Санников-биле бистин беседа-выска илээрэн. Оон чугаалааны:

— Михаил Серенбиль бистин бригаданыста эң шырак билгелиг, дуржулгалыг механизаторларын билдээ. Бистин станцияга кээп ажылда-ла ол үш чыл ажыр турар. Оон мурунда эш Серенбиль бодунун кү-

безин делгем көрбөс силер бе—дээш, кыйымына шөлдүп баткан дилин-дечке айыттылган. Бөгүн ушта соксак, бурузды каактай каапсак, дедир келди алды.

Беседа үезинде Михаил Серенбильдин хузуунда амдыралын, өг-бүлелин дугайын база өзүн соңууртаан бис. Мурунчкы механизатор болуңуз кызымак ажыл-биле ай садында-ла 130—140 рубльден куду эвес ажыкты тып турары-биле бай шырак чурттап турарын ол биске чугаалай-дыр.

— Мээң өөм ишти хай эвес ийиң, ийи бичин уругуларымы-биле кады шүптү 4 кизи бис. Казайым Нина Павловна мурунда станциянын хаван фермазынга ажылдап турган, чаш уругтук апарганы-биле амдынча анык ажилдадыр турар ийиң. Ынчаа-да мээң ажылдап ап турар ажым бистин өг-бүлөвистин хергелелинге канчап-даа четпир, ыңчангаш материал талазы-биле эки чурттап турар бис. Күрне бүдүрүлгенинге ак-сеткидиг, кызымак ажилдап-ла чорур болуңуз, магаалы амдыралдык черле көрүп болур-дур.

Бистин станциянын мал болгаш чер ажылында мурунчкы кижилер өзөш эвес. Олар база-ла, мээң өг-бүлөм ышкаш, бай чурттап чорутулар. Күш-ажыл кижини каастар, алдаржылар деп чүе ол-дур ийиң, көрөм—дээш, Михаил Адамович моторунун ажылдарын соксапшаан, амдыгаа чедир-ле пит-пит кылдыр дагжылашпаан турган тракторунче көрүп алган, кезек олур.

Бистин оон ыңайгы чугаавыска Михаил Серенбиль кедээ ажил-агы.

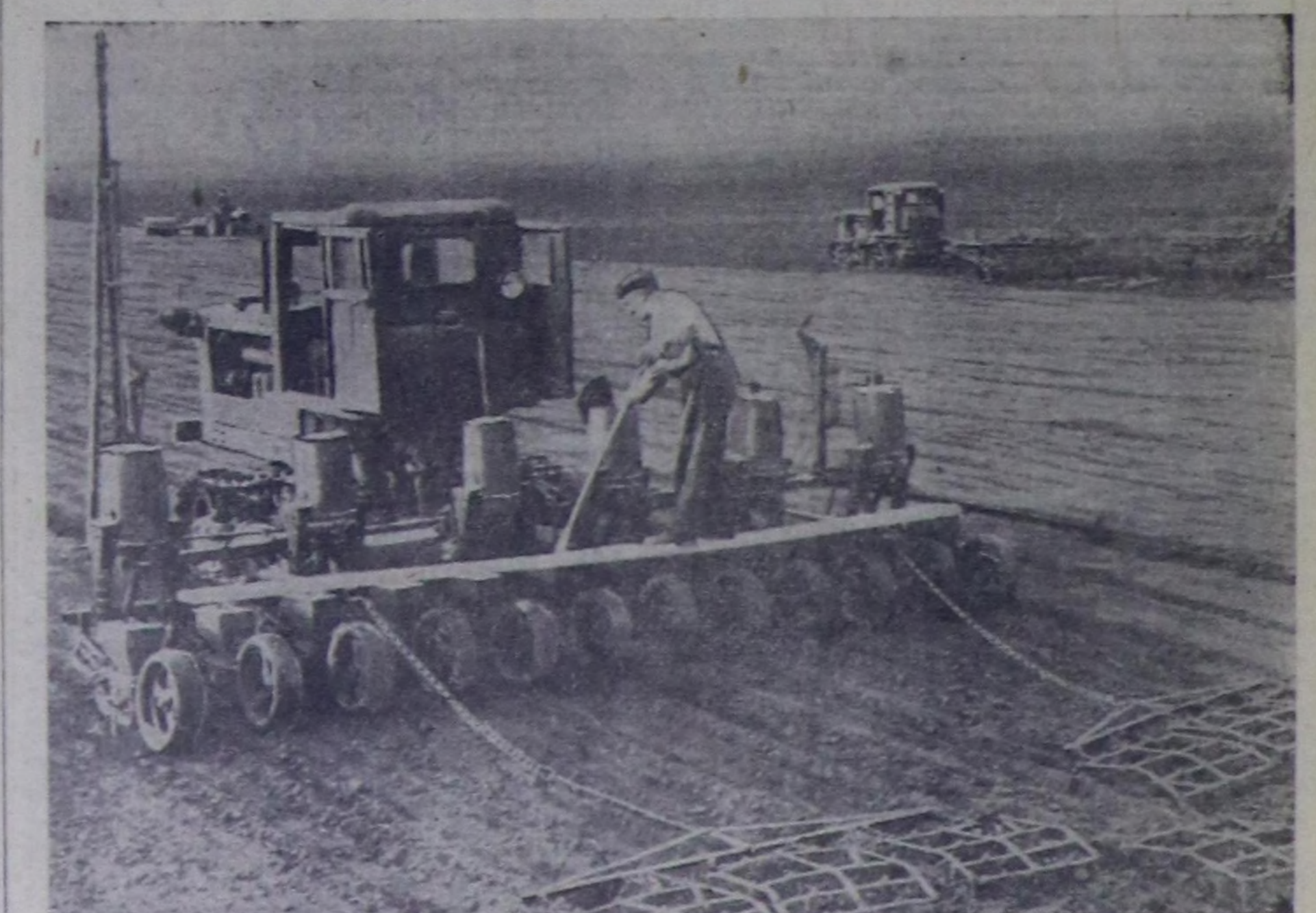
— Ийи чартык норманы чугаажок алкан боор мен, дүүңгүздөң ийиң чаа техниказын дыка соңууртап, ыланга 250 ач күштүг чаш тракторун өөренип шигедей дээш өөрелиге вому тыпшай турарын хомунай араак чугаалай-дыр. Шынап-ла ол хоочун механизатор бодунун техниктиг билин өстүрер дээш догтаамал ажылдап чорутуңуң дараазында оон сестери боттары-ла херетилеп турар:

— Бо болбазын үезде техниктиг белеткелге дөңгөп чөгү-биле өзүп, мээң ажил-агынын техниканы уругу өскөрдү, чартынын турар чүе болганда, догтаамал өөренис болза хоржок-тур—деп, оон чугаалап олурары кончуг шы.

Бир эвес дүн дүжүп, чер кыры карагылаваан чүе болза, механизатор-биле бистин беседамыс оон-даа ынай уругу-дүңгө, улам соңуурган чиг чүдүдөр тыпшай болур турган боор... Көк кырынга кама олургулаан бот-боттарымыс барык көзүбөс чыгы апарганда, Михаил Адамович хоулуда туруп алган орган булуң-налчак улуг шил-караттарин бөртүңүң даваанга чыпшыр шарып алды оң.

Ынчан от шаккак көрүвүскө, кезежениң 49 шах ордонч алган боду. Механизаторуусу-даа, бис-даа дие кырыга тура халчын келди, байырашканымыс соонда, ол «кан адын» мунгаш, дөмги бистин келген орууусу-биле тарылдып-ла чоруп кагды. «Дүңкөк ажылдар эжинге эрчеге дузаар шагы четкен болганда, бо-даа аажок-ла далажып бар чыдар болгай аан»—деп, бис ара-ышта чугаалажып туруп калдымыс.

А. КЫЗЫЛ-ООЛ.

УКРАИНА ССР. Бо чылын Кировоград областын колхозтарында болгаш совхозтарыга Украинаның сурагыл механизатору, Социалист Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры А. В. Гиталовун аргазы-биле, комсомолиян механизаторыны 600 ажыг бригадалары болгаш зенелары оодурулар аразы сайырадыр культураларын тарып өстүрер.
Кировоградтың бүдүрүлгө эргелелин «Украина» иэдээ ажил-агы артелиниң механизаторлары улуг шөлдерге чигир сөөккө холдуң күш-ажылының чарыгалы чокка тарып өстүрери дээш, ол культураның чагай дүңдүдүн алыры дээш чарышты калбарган.
ЧУРУНГА: шын чаштырар чаа селжа-биле чигир сөөккө «Украина» колхозтун шөлдеринде чаштырып турары.
Фото Г. ВЕРУШКИНИН.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Фото В. ЛУТОВТУУ.

Кызылдын Пионерлер бажы-мында усчу холдарнын, дааранылганын, чурун тырттырынынын, авиомодельдин, яны-буру ой-нашкынын кылырындын болгаш эске-даа балгунер бар. Ында хоорайнын бугу школаларында уруглар кээп өрөнүп турар. Балгун бурдузун туснай эртеминг башылар өрөдөп, анза уругларнын сомуургалын хандыкшыдып турар. Чоокта чаа маанза уругларнын чогадыныч мергежилнин делгелгези болган. Делгелгеге кирген ажилдарнын саны эртен чылдындын хей болган. Дааранылганын болгаш усчу холдар балгунерини киржинчилери эне хей чүүлөрдө делгезинер.

ЧУРУНТА: Пионерлер бажынын пионер болгаш массалык ажилдар килдинин эргелекчи Н. С. Шулгына усчу холдар балгунерини кичээлин эрттирип тур.

Хоочун тудугжу

Давалаан Намчылович Сат — Өвүр районуун «Коммунизмге орук» кезде ажил-агый артеминг организастаттып тургустунган эргинден бээр ажилдап келген хоочун тудугжунун бирээси. Ол, ам-даа тудуг бригадасында ажилдап турар. «Колхозчу сууруну таваан салган тудугжусу-да болгаш» деп, колхозчулар ооң дугайын ынчаар чуталаар.

Амгы уеде иштинин эки хараан бүдүрген кичи бурзуу чоюнук мактал-хундуленине доран чедер болду ийин. Давалаан Намчылович — шак-да ынды болган кижилерин бирээси. Ооң бажындан да СЭКП обкомунун болгаш Өвүр парткомунун хундулел бижиктери эмжеж. Ооң ады колхозтун хундулел самбарында бо-да кире берген турар. Доктаамал эки ажилдар деп чүве ол-дур.

Дуражылыгы тудугжуну өрөнкичлери ам ооң боду-биле кады ажилдап турар. Ылангыч Монгуш Начын, Куулар Хундү олар дуржуганын өрөнчип алган ол хоочун тудугжунунду тудак чок мергежөөнөр.

— Айда ортумаа-биле 80—90 рубльди ажилдап ап турар-дыр мен. Амдыралга ол канчап-даа четкир — деп, хоочун тудугчу чуталап турар.

Коммунисттик өзү-биле ажилдар болгаш чурттаар чоруктун үлгерден ол көртүзү, хей-ияты амдыралына баа-ла илеспейлиг каржиң-чтар.

С. ШОЙДАК.

Шитпирлеза чогуур

«Сут-Хөл» совхоз биле Чадаана хоорай аразына немеле автобусту база Сут-Хөл — Кызыл аразынын тускай автобустун тургузар дугайын да айтырлар кезде Советтин болгаш район-даа Советтин сессияларына чатыс удаа эвес туруп келген.

Ынчалза-да байдал амдыга чедир өскөрүлбөн. «Сут-Хөл» совхоз району девискер-даа, чурттакчы чоң-да талды-биле улуг ажил-агыйларын бирээси. Ынчанымже, Сут-Хөл—Чадаана аразында 20 кичи олтурар, чатыс бичи автобус чоруп турар. Чадаананын № 1 столовалынын чатына кеежинини 5 шак үезинде 40—50 хире пассажирлер Сут-Хөл чорурт-биле чыгып

келеш, бичи автобусте баскыла-жип кагы деп, мурун ылаанчан турарын хун бүрү көрүп болур. Оларын аразында чаш ажы-тадуг-да, аарың-аржың-даа улустар бар. Чамды кижилерини өктери безин үстүлдөп калтылаң-даа болуларар.

Бо чоруктан Хайры чайлаар төлөдө, чоюнук чөптүг негеделеринче чутуга кичээленин салып, Сут-Хөл—Чадаана аразында пассажир транспортуну ажилы экижидер Чоон-Хемчик райкуошундан болган Кызылдын пассажирлер АТК-зынын удурутчуларындан негеттинип турар.

«Сут-Хөл» совхозта ажилын комитетинин даргазы.

С. ОНДАР.

Четпестерни чайладыр

(Номчугчуларнын чагасларындан)

Барын-Хемчик районун Кызыл-Тайга малчынар тургаларынын төвүдө дарек ажитынган болза-да, анза чутуга хережелдин бараанарын барбай турар. Белен хептер, идиктер, пас-таавы аймаз ында чок.

Бо чоруктун чылдаганын болза салгыжы К. Севозиниң районда бараанарын чогуур үезинде хүлөп албайн турарында. Ол арагага хандыр, малчынарга чорутулаң продуктларын өскөрө салдылаар чорукту бодуруп келген. Чоокта чаа район чоруктан далганын ол, малчынарга чедирбейн, чурттакчыларга кайн-тамаан чокка салдылаар болган.

Севозин марта район төвүндө чатыс батп бараанан келеш, эске калды-даа бараан албайн, чүгөл 40 харажак хире арага аймаан эк-келген. Ичкан ол 8 хонукта уругчу арагалып турп бээр, даректан бараан салды алдыр дээр келген малчынар оон сөргезин манзар ужурга хей удаа таваржып турган. Малчынар оон «ларбугун ажит» деп негээр, «арага албас болзунда ажитпас мен» деп харылылаар, а араганы салды алган кижилерден «сартык» дилеп, бичини ички алгаш, катап-ла меледелди оксунар, ову уругтары аргалып алгаш, бажынчыне алшар чыдар таварылар хаяа эвес.

Районуун баштаар черинден арагачы Севозиниң ажилын хынал, малчынарнын ларбугун чутуга хережелдин бараанары-биле хандырар кемчегин алары негеттинип турар.

Д. ОНАР.

Бистин районуну магазинеринге культура хережелдин бараанарынын келбестээни элдетип. Дин шөк-казы болгаш поршоту, сынка, бригва биш, чинге режизалар, шаа-жан аяк, а ол ышак өөрдөдө болган канцелярия хережелдери Барын-Хемчикте келбей турар.

Бо бараанарын чогууда, ылангыч школаларда кыдыраштар орунуга анаа саазын хережелер ужурга башкылар болгаш өрөнкиччилер таваржып турар.

Культура-агыйлар бараанарында чоюнук эвеслери дугайында бол-

ганда, районун удурутчуларындан ову өрөнчип көөрү чутула.

С. ТАВАА-САМБУУ.

Бай-Тайга сельхозунун баштаар чери бистин Бай-Тал магазиниске аш-чем аймак, плангы макарон, лапша, рис, яны-буру кофе, пранык даш, эске-даа продуктларын салдылаар турар. Сельхозунун баштаар черинде суурнуң пекарня-зынын ажилы экижидеринче кичээленип салбайн келген. Хлеб бижикчиликтери Алдай, Хурал оларнын үк ажилга мергежил чөгүндөн хлеб чик болуп турар.

Ажилчы чоңарнын хандырла-гынын талазында үстүдө ышак чепестерни чайладыр чутуга, ылангыч «Тээли» совхозтун база бир улуг салбырында ажилчыларын болгаш малчынарнын аш-чем-биле хандырарын үлээни-биле эки-жидер херек.

Д. ДУГУЛ-ОЛ.

Мөңгүн-Тайга сельхозуну авто-лавка салдыжым Н. Хертек боду-нук хүлээленин аракта-ла чедир үстүсетпейн келген. «Малчин» колхозтун малчынарнын тургалары — Шегетей, Каргы-Ишти, Каргы-Ак-сы, Ажы-Суг деп черлерге сөөгү үеде чедир-ле ол чатыс-даа узла бараан. Ооң уламандан малчынар далган, керосин болгаш эске-даа чугула хережелдин бараанарын салды алдыр дээр, 30 ажыг километр ырак Муугур-Аксенче чоруп, хей шаг-үени эрттирип турар.

Салгыжы Н. Хертек бараанарын хүлээп алганда бодунуң дөргүл-тө-рөдөринге, таныш-көрүштеринге салдылаар чорукту база бодуруп турган. Малчынарнын чагыны суу-гаар келген эзерлерин оларга чедирин сазар кылдыр аш Хертекке хүлээлөргө, ову суур иштинге-ле саткылаан турган.

Сельхозун баштаар черинде авто-лавканың тус-тус малчынар ту-р-галарын эрчип кезип ажилын планын бодулап, оон салгыжынын ажилына контрольдү күштедирери чутуга.

О. ДОГДАК.

Суур чаагайжыдылгазы

Өвүрнү «Коммунизмге орук» колхозуну төвү Арыг-Бажы суурга эркен чылын элаан ышак суурган турган. Ол тараан ыштартын хей кезин суурнуң шөр малы үрөт-көн, а чамдык багай олурунун ыштартын хат ужур шаап каан. Суурнуң Шык болган Найрал ку-думчуларынын чурттакчылары та-рып олурткан ыштартын багай ажаатанар. Найрал кудумчузунуң ужууда хей маш сугарбааннан курган калган.

Суурнун чурттакчылары эркен чымыг чепестерни ам бөлдүрбөс

дөш кызымак ажилдап кирипкен. Яны-буру хей ышакты тарыылаа-п, кудумчуларын аштап-арылап а-гап, суурну өзүлүг таныттынмас ногоан сат кылды алдыр дээр эр-ткен ажилдап турарларын муруну-к одурунда Солгур 8 чыл школа-зын коллектив чоруп турар. Таа-гайжыдылга ажилын белик денеп-ле чорудары-биле кудумч, квартал комитеттеринин составын чарткыч. Ол чаа соңгүттүргөн кижилер ажилды шалгычы башкарып турар.

Н. КЕРТИК-ООЛ.

Темпини дүргедедир

«Тээли» совхозтун тудуг ажилында 110 кичи составыг 8 тудугжу эвес ажилдап турар. Тудугчулар бо чылын 168,4 муң рубльдин тудуг ажилын күөсөдери бүдүрүпө планында көрдүнгөн.

Тудугчулар тайгага белкээни 2015 кубометр тудуг жакындан 1135 кубометр тудуг шөлдериңе сөөртүп чедирген, тудугга хережелер 58 тонна чугайлы өрөдип белкээни. 5ш Копсайга удурткан тудугжу эвено Эер-Хавак суг-бараан фермазына ийи аал ишти чурттаар бажынның тур-ган. Ынчаарга эш Сендиниң эвенозу М. Канданын хойжу бригадасыга бир бажынны тудуп дооскан.

Сөс аал ишти чурттаа 4 бажынны май ай иштинде, 11 чурттага бажыншарын август 11-де тудуп доос-тарын тудугчулар хүлээленин эрес шүдүрүп ажилдап турар.

Ындыг болза-да тудуг ажилында чепестер база бар. Манчуректе ыш белектер турар аш Стай-оол удурткан эвено чугаа кубометр сүргөш, тудуг ажилы шын сортпап ылавайн чур-тар. Ында күш-ажылдың сагыла-чу-

рүмү кошмак. Чамдык ажилчынар 5—6 хондур ажилдап, аалдарыңче чыгаң ол хөвээр сурга бар тавар-гылаар бар.

Мажалык фермазында тудугчу-лар 4—5 км черге чадап кылаштал ажилдап турда үшкү салбырын эр-гелекчи Х. Адыгай тудугчуларын транспорт-биле хандырар кемчег албайн турар. Ооң-биле кады эгзе, ко-балам чикеттик чүгөлдөр-биле тудуг-чуларын өй-шаанда хандырбас чорук база бар.

Тудугчулар ортузунда лекция, бе-седа ховар чорутууну турар. Эвено-лар болгаш тус-тус тудугчулар ара-зында коммунисттик чарып организастаттымаан. Тудуг бригадасыга бижикчи Х. Урсулов болган чок-да урелип, доктаамал ажилдавайн турар.

Бо бугу чепестер тудуг ажилын дүргедеринге шаштык кадып турар. Ичкангап тудугун темпини дүргедир талазы-биле совхозтун дирекцияны тозагарай кемчег алары негеттинип турар.

Х. БИЧЕ-ООЛ.

ка база келбестен, ову чоң ам бот-тары даараарыңче шилчип турар чүгөлдөр бар.

Дин шөк-казы ышак ындыг чуту-ла херекселдер бешин танылыс чорукту дөмдөгөвөс ара чок.

Устүдө ышак мырманың аар-саар бараанарга чоюнук негедели улуг бодурун бистин салды организастаарымыстың удурутчулары утпас ужурулут.

А. ДАГВАЛДЫ.

Тес-Хем районун Эрзин сельхозуну ажил-агый херекселдери са-лар магазини сөөгү үеде ургулчу-ле шоочалыг турар аларган. Оон эр-гелекчи Фая Намзырай ову чүгөл турда четкенде ажилдып турар.

Брак-узак оштарларда малчынар-ла, керосин чикеттик бараанар салды алдыр-биле анаа келеш, эр-гелекчини бо-ла сугарлаң чорурлар. Магазинге ажилдап турган үезинде ол урут чоңа таарымча чок ажы-чатын база көртүрүп келген.

Эрзин суурнун чурттакчылары бели алектери лампалы чергелиг бараанарын ол магазинден ал ышала-ны, Самагалдайда. Ынчалдан салды ап турар таварылаар бар.

Бо үеде совет салдыгын культу-разын бедидип, ову массаже улам-на чоокшылдыры бистин база бир чутуга сорудуламыс. Ичкангап Эрзин суурнун ажил-агый херекселдери са-лар магазининиң ургулчу ажы-лаарын сельхозун баштаар чери хан-дырар хүлээлелгил.

Н. ӨЛЗЕЙ.

Току районун «Май 1» колхозунда районуну магазини халдынга-ла ийи ай чоокшулап турар. Бо хире үр үе иштинде магазин ажил-даан болза, дыка хей түшүп бараан-нарын сайгарган турар ийи.

Колхозчулар боттарынын хере-желден бараанарын 12 километр ырак Тоора-Хемден барып салды ап ту-рарлар. Чүгөл салдылар кичи тып-пайы, улуг магазинерин бирээси бо хире үр үеде хаалгачы тургу-зу алгаш, ай, квартал, чыл план-зын канчап күөсөдери районун баштаар чери баш улур боданың сөөгө-чотугу.

А. БАЯНКА.

Социалисттик чурттарда

СОВЕТ ТЕХНИКАНЫҢ УЛУГ ЧЕДИШКИНИ

Автомашина-биле дөрт шак чо-раанымыстың соонда хун таптыгы-ла дал дүш чедип турда «Марица-Восток» деп улуг ТЭЦ-тин ту-дуун көрүп нагдыас.

Теплоэлектростанциянын (чы-лыг электростанция) күчүлүг көрүстөрү Резав-Елденец, Об-ручише болгаш Глыбово аттыг суурларнын чанында делгем шөл-де чатына берген болду. Бо дээр-ге Болгариянын муруну-чөөн чу-гунуң дүжүктүр чери. Ынчалза-даа чылыг күчү-биле ажилдаар энергетиктик комплексинин, кү-чүлүг рудниктер болгаш брикет фабриказы тургузар бо черин дугайын ол чыл бурунгаар ым-даа билбей турган. Совет Зөиле-линин аны-думжа дузаламчызы-биле туттунуп турар кайгамчык-тыг ТЭЦ-ти көргөш, ам кижилер кайгай бээрлер. Болгариянын Улус Республиказынын перспек-тивтик планын өзүгаар чоюкчу чылдарда ол черлерге «Марица-Востоктан» ангыда ам-даа үш күчүлүг теплоэлектростанциялар туртунар. Ол чорук 1930 чылда чуртка электроэнергия бүдүрерин 50—55 миллиард киловатт-шак чедиреринге улуг ролду ойнарар. «Марица-Восток» ТЭЦ-тин бир-ги элчезин (оң дөрт турбиналарынын күчүзү 200 мегаватттан аш) эртен чылым март айда ажилдага кирген. Ооң туудун Болгариянын хей кичи саныг коллектив совет тускай эртем-нигерин дузаламчызы-биле чү-лү үш чылым дүргүзүндө тут-ган. Чурттуң улус ажил-агый-нык оң умур-дузазы кайгамчык улуг. 1960 чылдын сентябрынын 9-тан, азы теплоэлектростанциянын бирги турбиназы ажилдага кирген хунден бээр эртен чы-лым төмөңүзү чедир ол электростанция 1,4 миллиард киловатт-шак ажыг электрэнергияны бүдүргөн. Бо дээрге революция мурунун эрги Болгарияда 1939 чылдын дүргүзүндө ажил-дап турган бугу электростанция-ларынын күчүзүндөн 5 катап ажыг көртүзү-дүр. 1962 чылда «Марица-Восток» ТЭЦ Болгария-да бугурут турар бугу электр-энергиянын 21 хуузун чуртка берген.

Ам тудугчуларын коллектив ТЭЦ туудушунуң ийги элчезиниң туудун бо чылым төмөңүзүнде ажилдага кирер болгаш теплоэлектростанцияны бугу күчүзү 500 мегаватт чедир дээр хайнышыкын ажилдап турар.

Электростанциянын директору, бедик сынын инженер Тодор Марев, ТЭЦ-тин кол инженер Ангело Филипов болгаш совет ин-женерлер В. К. Хренов, С. Н. Майоров олар-биле элпез наан бешки турбиназын чанынга ужу-дур бердиас. Кайгамчык улуг чехтик муң-муң механизмири-нин дааш-шымзин диниреп тур-да олар турбинаны шөндө-биле ажилдага кирериниң хууса-зынын дугайында айтырарын шөлөңиң көчүгү ышак чугаала-ны туудулар.

Чул, сомуургачы-дыр бо, ындыг турбиналарын чурт бур-зүмгө көөр дээр болза ара-ла-шын эвес боор деп, директор чо-гаарал-биле чугаалады. Бир эвес совет инженерлер нарын техник-ий айтыргаларын дидим болгаш чартыкчы өзү-биле шитпирле-вази болза, мындыг тудуг казан туттунары? деп ол уламчылаан. Бистин теплоэлектростанциясы бо чериниң оттулар чүүлүгө лиг-ниттик хөмөрүнүң дузазы-биле ажилдаар. Ол хөмөр даш бирги сортуу эвес-ле болбай. Бо ТЭЦ-ти тууар дээр чамачы тускай эр-темингерге дына улуг угаа-дышынарны ышкан бис.

Бо айтырмын шитпирлерин-ге аны-думжа улуг дузаламчы совет эртемденер болгаш инже-

нерлер көргүскөн. Техниктик эр-теминерин доктору Н. А. Михай-ловтун хей чылдарда шикчилээн ажилдары тус чериниң хөмөрүн ажилдап, электростанцияны тула-рын херек кырынга көргүскени бо. Совет төлөвилел организаста-лары ову ажилдарыннын схема-ны болгаш хөмөр дашты каза-рынын, ову ТЭЦ-че дамылаары-нык комплексилги айтыргаларын биске айтып, улуг дузаны чедир-генер. ТЭЦ-тин бугу дегер-ге-рекселдери Совет Зөилелинин бо-луп турар. Күчүлүг турбиналары-ны Харьковтун турбина заводу-га бус доснаарларын Подольски-нин болгаш Барнаулуң заводта-рынга, генераторларын Ленин-градтын «Электросила» заводунга ылган. Амгы үениң бо машина-ларын башкарып өрөнери-биле бистин бөлүк инженерлерис болгаш техниктерис элээн каш айларнын дүргүзүндө совет теп-лоэлектростанция өөрдөгилери эр-кен болгаш совет энергетиктер-иниң байлаң дуржулазын өөргө-гөнер.

«Марица-Восток» ТЭЦ болза делегейде эң-не муңакчы совет техниканың улуг чедижиники бо-лур, бо дээрге бистин кады кыл-ган ажилымыстың түңкөлдү-дир деп, Тодор Марев бодунуң чуга-зын дооскан.

ЧАҢГЫС НЕЖЗЭ ҮШ ЧУРТКА
Берлинге тургаш, чатыс не-жээ үш чурттага — Болгарияга, Польшага болгаш Чехословакияга чедип болур бе? Ындыг айтыр-гын чамдын кижилерге шуут бо-лунмасы магат чок. Ынчалза-даа берлинчилер чатыс нежээниң дүргүзүндө үш чурттага аян-чо-рукту ылым турарлар. Ону кы-лыры берге эвес: Фридрихстрос-се мударунда Болгариянын, Польшаның болгаш Чехословакия-нын культура төптери туруп ту-рар.

Шпрееиниң эрзиниң кыдыында улуг эвес бажын бар, ында «Польша культураның бажыны» болгаш «Чехословак культураның бажыны» сес чылдарын дүргү-зүндө ажилдап турар.

Польша өнүктүренин бажынында кижилер-ле хей. Бир хунда ортумаа-биле анза 500—700 ки-жи кээп турар. Олар амгы Польша-нын дугайында лекцияларга болгаш илетилдерге олуржуп, Польшаның уран болгаш доку-менталдыг кино-фильминер ки-руп, яны-буру делегалар-биле танышып турарлар. Библиотекка келгеннерин эргезинде 7 муң номнар (оң иштинде 5 муң номнар польша авторларны болгаш немец дылач ошталар номнар) бар. Польша дылач өрөнери нурс-тарда 260 берлинчилер доктаа-мал кээп турар.

— Бистин бажынымыс бир айда берлинчилерге яны-буру 10—15, а республикага 200 че-дир ажилдарын организастап ту-рар — деп, оон директор И. Вильга чуталаан. Найсыалага болгаш республикага бистин бажынын чеди чыл дүргүзүндө чоруткан яны-буру ажилдарында 2 мил-лион хире кичи киришкен. Бөгү-нүг Польшаның ажил-херекте-рин, экономика болгаш культу-раның чедижинерин өнүктүргө улам калбаа-биле таныштырар дээр ажилдап турар бис.

Ол бажынын ажилдакчылары чүгөл апрель айда Галле, Зисле-бен, Грейсвальд, Кингенталь, Бранденбург, Остербург, Лейпциг, Потсдам, Росток, Дрезден болгаш эске-даа хоорайларын культура бажынынга, университеттер клубтарына, ортумак школаларга кирген, умурашышыкынын, бе-седаларын эрттирип, делегаларын, кинофильминер көргүскөн-нөр.

«Чехословак культураның ба-жынын» фольки. Ында чехо-ловак грамматиканы, ном-нарын, херэжестер настаныр чүүлдерин садып турар. Ол ба-

жыга шаандагы болгаш амгы чех музыкалыг ижездерин, литературалыг винториналарын, намерлиг, концерттерин эрттирип турар. Апрель айда анза «Импе-раторнун хлөб бижырычызы», «Барон Монгаузин», «Ак көгө-буга» деп кинофильминер көргүскөн. Ол бажың «Хостун ик-дир» деп аттыг чышыт доктаа-мал эрттирип турар. Чехословак телээкчилер-биле (эртемденер, культура ажилдакчылары, бугу-рулгенин муңакчылары, спортчу-лар) умурашышыкыга күзө-диг-ле кичи кээп болур. Олар боттарынын сомуургап турар айтыргаларыга харыны доран алырлар. «Чехословак культура бажынын» эркен чылым дүргүзүндө чоруткан ажилдарын-га ГДР-нин 100 муң ажыг хара-зылар киришкен.

«Болгариянын культура төвү ГДР-ниң найсыаламыга ам ийи чыл ажилдап келген. Оң сорул-ганы — чаа Болгарияда болуш-кунарны, оон экономика-талазы-биле чедижинерин чырыдары болгаш ажилын ангынын рево-люстуг чаңчыларын чоңга та-ныштырар болур. Делегаларын, концерттерин организастап, эртемниң болгаш культураның айтыргаларының талазы-биле лекцияларын база эрттирип турар. Май 24-те ол төп Берлин, Лейп-циг, Галле университеттеринин славян дыла факультеттерин славян бижиктиң 1100 чыл бол-ган оюн дөмдөгөз.

АГААР-МИЛЛИОНЕРИ

«Миллион... дына хей сан. Мил-лион деп санын бодунуң ажилы-биле чедип алган кижилер чер бамбурзанда ындыг-ла хей эвес. Улусчу Польшада агаар милли-он бар. Ол болза подполковник Владислав Наконечны-дыр. Ол, миллион километри умур эртен.

— Миллион километри 19 чыл дүргүзүндө умур эртен мен, а космонавта ол дээрге «Хей» чүве-дир, Черин 20 дөлгөндүр ушкан соонда миллион км болуу базар. 1944 чылда «ПО-2» деп шахта 120 км дүргөн умур самолетка умудуп элгезин мен. Оон соонда «У-2», «ЯК-9», «ИЛ-2», «ИЛ-12», «ИЛ-14», «ИЛ-18»... Кысыкы-биле чугаа-ларга авиациянын төвүзү — деп, В. Наконечны чуталады. Ам үеде «ИЛ-18»-ти дына-ла үнөлээр. Ону ол кайгамчык эки машина. Ову делегейин дына хей чуртта-рының тускай эртемчилери үнө-лөп турар деп, ол уламчылаан.

«НАЙРАЛДЫҢ АЪГАЗЫ» УЛАМ ЧАРАШ БОЛУП БАР ЧЫДАР

«Найралдын аъгазы» — Ку-бада эң чараш черлериниң бирээси болуп бар чыдар. Ону күбө революциянын ийи чыл болган оон байырлары-биле делегейин хей чурттарындан келген делегация-ларнын кемгунери 1961 чылдын январьда олурткан. Шаанда национал болгаш даштын бур-жуазиянын идегеттериниң хал-лазынын кылып турганын ол чер делегейге ынчаар билдингир аптарган. Кубаның национал бай-ырлардын делегациялар ол кайгамчыктуг булуңга чаа-чаа ыштарын олур-туру-биле анза ылавайла барып турарлар. Ам «Найралдын аъ-газында» яны-буру алды муң ажыг ыштарын олурткан. Май-нын баштайгы хуннеринде «Найралдын аъгазынын» дөвис-кээри улам улгаткан. Бугу деле-гейин ажилы чанырнын эпсе-теттик итатыштырлазынын ху-ну — Май бирин байырлары-биле делегейин 59 чурттарында келген 400 хире делегатор анза ийи муң ажыг чаа ыштарын олурткан.

Бо материалдарын СЭТА-нын тускай корреспондентлери К. Орлова, К. Савина, В. Кузнецов, М. Бузиский олар ылган.

ТЕЛЕГРАФ ДАМЧЫДЫП, МЕДЭЭЛЕП ТУР

Атомнуг энергия талазы-биле совет-америк кады ажылдажылга

МОСКВА. (СЭТА). Атомнуг энергияны тайбын сорулгаларга ажылдаарынын талазы-биле 1963—1965 чылдарында дургузунда совет-америк кады ажылдажылга дугайында меморандумга ат салган.

Дыма калбак программа-биле тускай эртемниглер бөлүктеринин аян-чорунтарын солчурун меморандумга баш удурун турар. Энергетиктиг ядролуг реакторларын, плазмалар физиказынын болгаш башкалар термодолуг синтезтин, бекин болгаш чавыс энергияларнын негизинин физиказынын, кадыг буюмелдин, радиоактивтиг артыкчыларын аргылаарынын болгаш хемеринин талазы-биле, оталышышынын негизинин дүргөдөндиктерин төгөйлөткөндүгү болгаш ажылдаарынын, атомнуг энергияны медицинага ажылдаарынын талазы-биле шынчандерин чорууду турар кайы-кайызынын эртем аялдеринин СССР-нин болгаш АКШ-тын эртемдери барып болур.

Атомнуг энергияны тайбын сорулгаларга ажылдаарынын талазы-биле информацияны СССР-нин болгаш АКШ-тын эртем аялдеринин солчурун апаар. Ийн чуртарын эртемдеринын кады кылып конференцияларын эрттирер бодат турар. Ындыг конференцияларын бирээзи—чавыс энергияларнын ядролуг физиказынын талазы-биле конференция—Совет Эвилелинге, өске конференция — радиоактивтиг артыкчыларын аргылаарынын болгаш хемеринин талазы-биле конференция — Каттышкан Штаттарга болур. СССР-нин атомнуг энергияны ажылдаарынын талазы-биле Куруне комитетинин даргазы А. М. Петросьян болгаш АКШ-тын атомнуг энергия талазы-биле комиссиязынын даргазы Гленн Сиборг олар меморандумга ат салган. Ат салышышынын СССР-нин Эртемдер академиязынын оралчык президенти М. Д. Миллионщикова болгаш АКШ-тын Совет Эвилелинде элчини Фой Д. Келер иришкен.

КИНО-ЧУРУКТАР

Куба Республиканын премьер-министри Фидель Кастро Рустун СССР-ге чоруп турганын дугайында даразындагы ийн кинопортатжы документалдык кино чуруктарынын Топ студиясы майын 21-де экрангаже чыгарган. Байкал хөлге, Иркутскиге болгаш Братскиге тырттырган чуруктарын «Акы-дуңма кубалар, бис силердиң-биле кады бис» деп атыг кинопортатжы кирген. «Уралдың машина туудуруларына адалап келген» деп кинопортатжы куба өңүктөрүн Сверхдоскиге чоранынга холбашкан. Хосталганың маадырыг ордууунуң төлөөлери-биле совет кижилеринин өөрүшкүгү ужуражымшыктарын режиссер-оператор Р. Кармен болгаш оператор В. Киселев олар тырттырып турар.

Дидимнерни өөрүшкүлүү-биле уткуп алган

ОДЕССА. (СЭТА)-нын корр.). Антарктикага чели ай ажыг үеде кит апаар турганынын соода «Совет Украина» деп флотияны майын 21-де Одессага дөртүк чорушкундан ээп келген. Маадыр хоорайнын ажылчы чоннары эрес-дидим далай-хыяларын өөрүшкүлүү-биле уткуп алган. Далай өртөөлүнө хей кижжи киришкен митинг болган.

Даштыкы парлаганың допчулалы

Даштыкы парлагла Фидель Кастроун Совет Эвилелинде чоруп турар дугайын калбаа-биле чырыдырын ургутчулуп, Ленинниң хоорайнын ажылчы чоннарынын эрчим алчы-биле өөрүшкүлүүгү ужуражымшыктын дугайында дынадыгыларын парлаган турар. СЭКН-нин болгаш КРП-нин төлөөлөрчидеринин ам болур ужуражымшыктын дугайында дынадыгыларын парлаган бугу парлаганың кичөөгейинин түвүнде турар. Солунар америк космонавт майор Г. Купериниң ужудушкунун дугайын бажин, онн фото-чүрүм парлаган турар. У. Липпманың америк-канада харылдаарынын дугайын бизээн чүрүм «Нью-Йорк геральд трибун» солун парлаг ундурген. АКШ-ты канадачыларын чагай эвес күлөө-биле көрүп турарынын үндезин болза, америк капиталдык Канадаже шургул киргени болур деп, автор санап турар. Канаданың экономиказына АКШ-тын тургускан шыгың контролуун айтканын Липпман айттып турар. Адис-Абебада африка чурттарынын даштыкы керектер министрлеринин конференциязын айттыган «Нью-Йорк таймс» солун онн ажылынга челишкенин чигинерин негиздеринин ордалдык турар. Англиянын дыка хей солуннары совет-аңгыл сазыг чугаалажымшыктын дугайында дынадыгыны көскү черлеринге парлаг турар. «Дейли воркер» солунун аңгыинде бизээн: «Барып биле Чөөн чүртүн аразына салдыгың чаа идиңи алдырынга иделер болуп турар. Сазыг болгаш тарифтар айтырларынын талазы-биле нити дугаадажымшык киржикчилери чурттарынын Женевада айттыганын чүвүлдү хуралын дугайында редакция чүвүлдү «Фейншд таймс» солун парлаган. Бо чүвүлдү хуралын дугайында бизээн чүвүлдү Япониянын төлөөлөрчидери өске күрдүлөрүн ийымшыктыгы дугаа бербес боор деп иделди илергейлп турар. Япониянын хөргөткөннеринин органы «Санкей симбун» солунун демделде турары болза, чокта чаа ат салган япон-француз сазыг дугурун.

Чер-ортузу далайда америк «поларистер» дайынын кыжанын күштелдирип турар

БЕРЛИН. (СЭТА). Чер-ортузу далайын бүтү районун ракетка-ядролуг чепсектен хостуг зона кылдыр чараларын санаалат турар Совет чазактары АКШ-тын чаалаңа болгаш өске-даа элзон каш күрдүлөрүн чазактарыга нотазынга ГДР-нин солуннары улуг кайыггейин салдып турар. Нотаның тайылбырын парлагышаан, солуннарын демделде турары болза: Американын Баттышкан Штаттары Чер-ортузу далайга «Поларис» деп ракеталарын, суг адаан-чоруп апаар.

Чаруу хемелери тургускан чорук о район болгаш он чоок-кадымында туруп чурттар хоозурадышынын дайын чорудулазын чейи театр болу берип болурун кыжанын күштелдирип турар.

Совет Эвилелинин саналын ботандырап чорук делегейин дүшкүртүгү чоруп чырылдырынын херезге улуг салымшык болур ийик деп, «Нейес дейчанд» онзал деп делденген.

Школа назмын чептөөнер чайгы дыштанылганын чуртат турар чери эртемдери далааар турар аңгычар бойдуштук байлааныга оожум чалгылар, Бичинчар бичин уругларын муруну күчкө ал чороба экн, күчкө дөргө, оларын организми ийлик хире караңга болгаш ийлик чайчымкы дыка үр эртер, онн дөлдир эеп чанып келген, сериян агаарык черге база-ла катал чалгылар апаар болгаш.

Соңгу чүктөн ийликте, ортакмы куржажар муруну чүккө келген бичин чаштар чегме тура чокталып, ажычак апарып, орта удувастал туруп бээр болгаш он азынче дөлдир чанып келген тыныштың үстүгү оруктарынын катар дээр аарымы болу-ла аарың бөрлөр.

Элээн апарган уругларга дыштанычери шийли азыры белен. Бичинчазожок оларын калдыкы байдалын, кайы хире далайыг бичимка-биле база-ла көрүп тургаш он айтырыгын шийлирээр чугула. Калдыкшымырак уруглар дыштанылганын көлөөгө, мйай-бээр аян-чорук кылып чоруп, азы хоорайнын пионер лагеринге эрттерери солун.

А халааларыг аарыган аарып эрттерери ийликте хоочу болган аарымыг уругларын хүн чуруму онзалгай болур журулу.

Рематизмин уругларын чайгы дыштанылганын аарыгын байлааны болгаш хевирин көрүп тургаш таарыштары чугула. Рематизмин уруг бурузу чорукта таарышайн барып болур. Аарыгын түлүк эвес үезинде ийлик уругларын чуртат турар чериниң чоок казынында салнаторийже ийлик чайлаже чорук дүлүкчү дээр. Ындыг аарыг уругларын аарыгын түлүк үези эрткеш 2-3 чыл чептөөнде курортче чоруду болбас.

Хоочу болган тозилдентиг (боос-таазы аарыг) уругларын шык эвес, кургак черге дыштандырап керек. Бо аарыг-биле демиселге организмин дайыктырап чоруп чугула. Бичинчар бичин уруглар аарыг агаарга чоруп, эшитпн, хаая-хаая кызыл-бут маңапп, ол ишкаш эмчиңиң сүмези-биле күш-күшүлүрүни кылып турза экн. Оларга чалдыкта Прибалтикага, чоруп, азы хоорайнын пионер лагеринге эрттерери солун.

Крымга, Азов далайга, Соңгу Кавказка хат салгышыга кыкын эмчилерни көчүгү ажыктыг болулар. Ол черлерге улаштыр элзон каш чылдарда эмилер болза улам экн. Бронхит, астмыа, астмалыг бронхиттен апарган уругларга хүнүнү херези улаштыр флюелеттиг херелер-биле байлак бек далайлар челерге дыштанычы болгаш хевирин көрүп тургаш таарыштары чугула. Рематизмин уруг бурузу чорукта таарышайн барып болур. Аарыгын түлүк эвес үезинде ийлик уругларын чуртат турар чериниң чоок казынында салнаторийже ийлик чайлаже чорук дүлүкчү дээр. Ындыг аарыг уругларын аарыгын түлүк үези эрткеш 2-3 чыл чептөөнде курортче чоруду болбас.

Хоочу болган тозилдентиг (боос-таазы аарыг) уругларын шык эвес, кургак черге дыштандырап керек. Бо аарыг-биле демиселге организмин дайыктырап чоруп чугула. Бичинчар бичин уруглар аарыг агаарга чоруп, эшитпн, хаая-хаая кызыл-бут маңапп, ол ишкаш эмчиңиң сүмези-биле күш-күшүлүрүни кылып турза экн. Оларга чалдыкта Прибалтикага,

Совет кызыгааржыларнын хүнүнге уткуштур

Мурнуу кызыгаар. Бо застав бистиң чуртувустун мурнуу кызыгаарларынын бирээинде турар. Кызыгааржы дайынчылар Төрөн чуртун өндытыг кызыгаарларын серемчиледиг болгаш ийнуңгү намгалар турар. Оларнын барык ийнуңгү дайынчы болгаш политиктиг белеткедиг шылгаарчылары болуп турар. Көдөз дружиннигер болгаш шмолачылар заставка хүн бүрүдө дузалат турар. Олар-биле кады кызыгааржылар боттарынын харымсалгалыг хүлээлгезин алдары-биле күөсөдүп турар. ЧУРУКТА: Кызыгааржылар А. Нечигайло биле В. Димитриев дөрдөз. Фото Б. НЕМРУТТУУ. СЭТА-нын фотохрониказы.

„Тываның аныяктарынын“ шанналы дээш

Шыдыраа болза мерген улааның эрте-бурунгу өмүнү. Тыва улустуң аас чогаалында болгаш тоолдарында адымы араттар байлары болгаш хааннар, дүжүметтери шыдыраа мерген улааныгы-биле ашын тилеп чоранын уран чечен көргүзүп чораш.

Шыдыраа—угаан сайырдырынга денел чок үнепиг спорт болур. Онун чаа ойнар эгелеп чорурарга чүгө ол өмүнүн уран аргаарын экни билп алмырында аңгыда, сыгы-сеткилинде шийтирленип, тавыгыт, дидим болуру негеттнер. Ийчангаш, шыдыраачы болуру дөрүн—тыванык ураң, угаангыт, шажар болгаш таланыгы болуру ол.

Совет Тывада шыдыраа болза дуулуг-ла улустуң спортчу өмүн, маса чонун ортузунга өн-өң негеттерей спорт болу берген. Билгү каш чылдарын дургузунда бистиң республиканың шыдыраачыларында дыка хей чаа талантылыглар тывылылаан, спорттун бирги разрядчылары болгаш харын-даа мастерге кандидаттар тыттып турар апарганы өөрүнчүг.

Шыдыраа өмүнүн културалын улам-ла беддер, шыдыраачы спортчуларын уран мергежилинин илеразинге дулаалар болгаш чалык кижилерин аразында чаа талантылыгы күштерин көскүгө үндүрер сорула-биле, «Тываның аныяктары» солунун редакциясы шыдыраа талазы-биле массалыг маргалдааны эрттер деп көргөн. Ол хоорай май 25-те 17 шаң турда Кызыл шаңтарын шыдыраа илувунга болур.

Бо ужуражымшыга I—III разрядтыг киржин күзөөн бүтүле спортчулар киржип болур, ол талазы-биле документини ал алгаш келди. Киржикчи бүтүр маргалдаанын төңүзүнге чедир ойнар ужурулу. Тилекчилерге еес шаннал бар:

«НАБЫРАЛ»: «Бензолоннаным кадыны» 10, 12, 2, 4, 6, 8, кежээкчи 10 шаңтарда.

«ВОСТОК»: «Шуургандан төртүтүнгүнер» 11, 15 «Хаан уруглары» 3, 15, 5, 15, 9, 15. «Өртөг чанында хелеге» 7, 15 шаңтарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бистиң хоорайы-выстан иелен өл» 11, 15, 15, «Эртенден нежезге чедир» 3, 15, 5, 15. «Бир эвес ол ынаныш болза» 7, 15, 9, 15 шаңтарда.

«НИСЕН»: «Кижик дүжүп бербес» 2, 30, 6, 30. «Ынаныштын болчаа» 4, 30, 8, 30 шаңтарда.

ЧАПТЫ КИНОТЕАТРАГА: «Роман болгаш Франческа» 5, 7, 9 шаңтарда.

Воскресеньеде, хүндүсүнүң 12 шаңта, Култураниң болгаш дыштанылганың Гастало аттыг партиянын Ногаан театрынга «Кижиниң эки мөзү-шымары чүдөлөп диспут болур. Ону СЭКП хооркомунуң сүмези-биле комсомол хооркому организастап турар. Диспут эгелериниң муруну чегмеде, республиканың Пушкин аттыг библиотеканың ону чорууларында ажыллап болур литератураларын чып, оларны дегеп салган. Ол литератураларын хей-хой номчуучулар бижикли ап, диспутка киржир аэш белестенип турарлар.

Бо диспутка илсекпей киржин, азда боттарынын боладарынын чугааларынын дилеп турар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫШКЫН БАЖЫНЫ.

Чалгы № 130. Култура министрствозунун типогрфаазы

ТУРЦИЯДА БАЙДАЛ

СТАМБУЛ. (СЭТА). Турцияны-биле эртенгиин он шаң турда кол штабтын начальниг генерал Сунай, а оон соода премьер-министр Исмет Иненю олар Анкараның радиоун дачыштыр чүве чугаалааннар. Анкарада шериг үймөкүн бөрүнү-биле басканын олар медеглеэн. Ындыг болза-даа Турцияның найысылалыга чуртакчыларын күдүмчулар үймөкүн хораны күштүк болуп арттышаан.

Анкарага үймөкчилерниң хөдөлгүне-биле чергелештир бөдүк офицерлер Стамбулдуң радиоунун бажын эжепел алырын ордлашкан. Ам ол бажынын болгаш оон чогууда турар күдүмчуларын чепсектиг жандармны танындылат турар. Хоорайда дүвүрөөн чок. Үймөкчилердин киржикчилерин түдүп хө-

деткитен чазак чуртта байдалы бөрүнү-биле контролдоп турарын ол кыйгырылгара медеглеп турар. Май 21-ниң эртенинде шериг училищениң бажынын чазак шериглери эжеп алган. Анкарада комедант шагын тургускан. Кол штабтын начальниг Джеддет Сунай күдүмчүге үнемсе деп Анкараның чуртакчыларын кийгирип турар, чүге дөргө шериг келетери боттарынын соругазын күүседиринге бергедөшкенин болдурыс база танымс кижилерни боттарынын бажынарчыче кийрбес хелер.

Чазактыг тускай медегледине чугаалап турарында алдыга, чазак шериглери биле үймөкчилерин аразына болган түдүмчулүнүн түңнелинде 7 кижик уруткун болгаш 23 кижик батылгатырган.

Будурулге ээлеринин ужуур-дүржөк чоруунга удур

РИМ. СЭТА-нын корр. А. Красси-солун дамчыдып турары болза: хоорайнын болгаш көдөзин ашын-шичидеринин күчүдүг ажыг соксадыкшынын Рим жокузуна хаара туткан, 110 муң ажыкчы чоңнар—70 муң туудужулар болгаш 40 муң хөдөктер—даракчыларга улуру кады хөдөлгүн уген.

Римниң түдүг компанияларынын ээлери ажылчыларын ажил төлөөлөрүн 15 хууга кызыгар болгаш ажылчы чоңнарга шөдө дулаамчызын каасазыга боттарынын улуру-хуузу киреринде 780 туудуг компанияларын администрацияларынын ойталар деп шийтирленип-биле холбаштыр ажыг соксадыкшынын эгелден.

Боттарынын аңгы талазы-биле хоорайда өмчелдиреринин үгелерин помедитер болгаш кулактар—«Рим жокузуну аграрийн эвилелдиң келжунер» база-ла эдере-

деп шийтирелп алган. Олар хөдөктер организасталарынын төлөөлөрчидеринин шыгың негелдени салган: бир болза ажыг төлөөлөр кызыгар, бир болза ажылдан үндүр сывылар!—дипкенер.

Римниң күш-ажык палатасынын хуралына чүве чугаалаан, тууду ажылчыларын профессионалиниң төлөөлөрчидериниң мичта деп медеглеэн: «Бистиң даракчыларынын дүржөгү кедереп барган-дыр. Амдыр-раарынын аргам бергелеп, хүн бөрүндө-де чүве чепилешпест турарың байдаларында, аш ийкинге курну улам-на дымыды куржанынын олар дүште-даа чок санаалат турарлар ишкажык. Оон чүү-даа болбай!»

Күш-ажыктың бугу-ниити итали конфедерациянда кирпип турар профсоюз организасталарынын эгелекчи турган-биле католитик болгаш социал-демократтыг проф-

Спиряда байдал

БЕРМУТ. (СЭТА). Ливанын «Аль-Хайят» деп солунунун дынадыгы турары-биле адыра. Кайрнн шериг талакчыларынын сүдөзүлгө Дамаск чогууда Кабуна илереткен. Болук офицерлер бронетанк болгаш чадаг шериг кезектери жөөнөп алгаш, чокта чаа ажылдан үндүрген офицерлерин ажыга каттап кийрери база Египеттин, Сириянын болгаш Ирактын федерацияны тургузарынын планын дөп-дөраан ботандыраарын май 18-те лөдгөз дөзрүн ол солун айттып турар. Чазакка шыкы шеригтер үймөкүн дөраан уутканын «Аль-Хайят» солун түңнелинде бизээн. Сүдөзүчилерин түдүп хорулганды турар.

Изиг деткимче

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Чер-ортузу далайын ракетка-ядролуг чепсек чок зона кылдыр чаралар дугайында Совет чазактын саналын Румыниянын хей-ийиниң изил-биле деткип турар. Бухаресттиң бүтү солуннары болза «Поларис» деп ракеталар-биле чепсектен суг ишти-биле чорур америк атомнуг хемелери Чер-ортузу далайда тургуза бергени-биле холбаштыр америк чазакка Совет чазактын чоруткан нотазынын долчулалын парлаг үндүргөн.

«Скытеия» солунун эгеленде бизээн; «Чер-ортузу далайын районун ракетка-ядролуг чепсектен хостуг зона болган турар журутук. «Ромыны либера» солун нотаны «Чер-ортузу далайын ядролуг эвес зона кылдыр чаралар ужурут» деп эге-биле парлаган.

Бичин уругларын чайгы дыштанылганын канчаар организастаарыл?

Школа назмын чептөөнер чайгы дыштанылганын чуртат турар чери эртемдери далааар турар аңгычар бойдуштук байлааныга оожум чалгылар, Бичинчар бичин уругларын муруну күчкө ал чороба экн, күчкө дөргө, оларын организми ийлик хире караңга болгаш ийлик чайчымкы дыка үр эртер, онн дөлдир эеп чанып келген, сериян агаарык черге база-ла катал чалгылар апаар болгаш.

Соңгу чүктөн ийликте, ортакмы куржажар муруну чүккө келген бичин чаштар чегме тура чокталып, ажычак апарып, орта удувастал туруп бээр болгаш он азынче дөлдир чанып келген тыныштың үстүгү оруктарынын катар дээр аарымы болу-ла аарың бөрлөр.

Элээн апарган уругларга дыштанычери шийли азыры белен. Бичинчазожок оларын калдыкы байдалын, кайы хире далайыг бичимка-биле база-ла көрүп тургаш он айтырыгын шийлирээр чугула. Калдыкшымырак уруглар дыштанылганын көлөөгө, мйай-бээр аян-чорук кылып чоруп, азы хоорайнын пионер лагеринге эрттерери солун.

А халааларыг аарыган аарып эрттерери ийликте хоочу болган аарымыг уругларын хүн чуруму онзалгай болур журулу.

Рематизмин уругларын чайгы дыштанылганын аарыгын байлааны болгаш хевирин көрүп тургаш таарыштары чугула. Рематизмин уруг бурузу чорукта таарышайн барып болур. Аарыгын түлүк эвес үезинде ийлик уругларын чуртат турар чериниң чоок казынында салнаторийже ийлик чайлаже чорук дүлүкчү дээр. Ындыг аарыг уругларын аарыгын түлүк үези эрткеш 2-3 чыл чептөөнде курортче чоруду болбас.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕСИ: Кызыл, Шетинги-Кравченко күдүмчү бажы, № 3. ТЕЛЕФОНАРЫ: редакторун 24,63, редакторун оралакчызынын болгаш харымсалгалыг дежурныйның 35—24, пропаганда кылдызын 23—54, харымсалгалыг секретарынын 23—35, көдөз ажыл-аңгы кылдызын 25—38, партияны амыдары кылдызын 37—13, иштиги информация кылдызын 20—60, чага болгаш совет тургузу кылдызын 21—27, үлетпүр болгаш транспорт база култура амыдырал кылдызын 22—64, бухгалтерияны 31—75, корректорларын 21—47, Солун келбейн барганга 32—75 телефоңче долгаар.